

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NÔNG THÙY LINH

ĐỊA DANH HUYỆN CHI LĂNG LẠNG SƠN

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2016

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NÔNG THÙY LINH

ĐỊA DANH HUYỆN CHI LĂNG LẠNG SƠN

Chuyên ngành: Ngôn Ngữ Việt Nam

Mã số: 60.22.01.02

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Hà Quang Năng

THÁI NGUYÊN - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các kết quả đưa ra trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất cứ công trình nào.

Thái Nguyên, ngày 14 tháng 04 năm 2016

Tác giả luận văn

Nông Thùy Linh

LỜI CẢM ƠN

Em xin chân thành cảm ơn **PGS.TS Hà Quang Năng**, người đã tận tình hướng dẫn và giúp đỡ em trong suốt quá trình thực hiện đề tài.

Em cũng xin chân thành cảm ơn Ban giám hiệu, khoa Sau đại học, khoa Ngữ văn trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên và các thầy cô giáo đã tận tình chỉ bảo và giúp đỡ em trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu tại trường.

Tôi xin được bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc tới gia đình, và những người chia sẻ, giúp đỡ, động viên, tạo mọi điều kiện thuận lợi để tôi hoàn thành được luận văn này.

Thái Nguyên, ngày 14 tháng 04 năm 2016

Tác giả luận văn

Nông Thùy Linh

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC BẢNG	iv
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu	2
3. Mục đích nghiên cứu.....	6
4. Nhiệm vụ nghiên cứu	6
5. Đối tượng là phạm vi nghiên cứu.....	6
6. Phương pháp nghiên cứu.....	7
7. Đóng góp của luận văn.....	8
8. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của đề tài	8
9. Bố cục luận văn	9
Chương 1. CƠ SỞ LÝ LUẬN	10
1.1.Những lí luận chung về địa danh và phức thể địa danh.....	10
1.1.1 Một số vấn đề về địa danh.....	10
1.1.2. Phức thể địa danh	15
1.2. Khái quát về huyện Chi Lăng	18
1.2.1. Đặc điểm tự nhiên	20
1.2.2. Đặc điểm kinh tế - văn hóa - xã hội	22
1.3. Nguyên tắc khảo sát, phân loại địa danh Chi Lăng.....	23
1.3.1. Nguyên tắc khảo sát	23
1.3.2. Nguyên tắc phân loại địa danh Chi Lăng.....	25
1.4. Kết quả thu thập và phân loại địa danh.....	26
1.4.1. Kết quả thu thập địa danh	26

1.4.2. Kết quả phân loại địa danh.....	27
1.5. Tiểu kết.....	28
Chương 2. ĐẶC ĐIỂM ĐỊA DANH HUYỆN CHI LĂNG - TỈNH LẠNG SƠN TỪ PHƯƠNG DIỆN CẤU TRÚC.....	30
2.1. Nguồn gốc ngôn ngữ các địa danh Chi Lăng.....	30
2.1.1. Địa danh có nguồn gốc Tày - Nùng.....	31
2.1.2. Địa danh có nguồn gốc Thuần Việt.....	32
2.1.3. Địa danh có nguồn gốc Hán Việt.....	32
2.1.4. Địa danh có yếu tố nước ngoài.....	32
2.1.5 Địa danh được định danh theo hình thức đánh số và chữ cái.....	33
2.1.6 Địa danh được định theo tên người, các sự kiện lịch sử hay các cuộc di dân.....	33
2.2 Đặc điểm cấu tạo địa danh Chi Lăng.....	34
2.2.1 Mô hình phức thể địa danh huyện Chi Lăng.....	35
2.2.2 Đặc điểm cấu tạo yếu tố chỉ loại trong địa danh Chi Lăng - Lạng Sơn.	36
2.2.3 Đặc điểm cấu tạo yếu tố định danh trong địa danh huyện Chi Lăng- Lạng Sơn.....	41
2.3 Tiểu kết.....	57
Chương 3. ĐỊA DANH HUYỆN CHI LĂNG - TỈNH LẠNG SƠN TỪ PHƯƠNG DIỆN Ý NGHĨA.....	60
3.1 Phân loại địa danh về mặt ý nghĩa.....	61
3.1.1 Địa danh mô tả.....	61
3.1.2 Địa danh kí hiệu.....	62
3.1.3 Địa danh đặt theo danh nhân.....	63
3.1.4 Địa danh thể hiện ước mơ.....	63
3.2 Địa danh phản ánh đặc điểm tự nhiên của Huyện Chi Lăng và một số địa danh gắn với đời sống, lịch sử, văn hóa huyện Chi Lăng.....	64
3.2.1 Đặc điểm tự nhiên huyện Chi Lăng.....	64

3.2.2 Một số địa danh gắn với đời sống, lịch sử, văn hóa huyện Chi Lăng....	66
3.3 Tiểu kết.....	77
KẾT LUẬN	78
TÀI LIỆU THAM KHẢO	82
PHỤ LỤC	

DANH MỤC BẢNG

Bảng 1.1. Kết quả phân loại địa danh theo tiêu chí	26
Bảng 1.2. Kết quả thu thập địa danh huyện Chi Lăng	27
Bảng 2.1. Bảng phân loại mô hình cấu tạo địa danh Chi Lăng - Lạng Sơn theo nguồn gốc ngôn ngữ Tày Nùng - Việt	36
Bảng 2.2. Bảng thống kê yếu tố chỉ loại của nhóm địa danh tự nhiên huyện Chi Lăng - tỉnh Lạng Sơn được phân loại theo nguồn gốc ngôn ngữ.....	38
Bảng 2.3. Bảng phân loại các yếu tố chỉ loại của nhóm các địa danh công trình xây dựng Chi Lăng Lạng Sơn theo yếu tố Việt	40
Bảng 2.4. Bảng thống kê Các yếu tố trong địa danh có tần số xuất hiện cao.	42
Bảng 2.5. Bảng phương thức cấu tạo mới.....	53

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Địa danh, theo cách hiểu thông thường, là tên gọi của địa hình thiên nhiên, các công trình xây dựng, các đơn vị hành chính, các vùng lãnh thổ, là đối tượng nghiên cứu của nhiều lĩnh vực khoa học như lịch sử, địa lí, dân tộc học, văn hóa học, ngôn ngữ học.

Đối với địa bàn sinh sống của các dân tộc, địa danh chính là những tên đất, tên rừng, tên sông, tên suối..... Địa danh là những nguồn sử liệu vô cùng quý giá góp phần xác định và làm rõ thêm nguồn gốc lịch sử, quá trình hình thành và phát triển tộc người của các dân tộc, thậm chí đến từng nhóm địa phương của tộc người.

1.2. Tìm hiểu về địa danh là mảng đề tài được nhiều nhà nghiên cứu quan tâm. Địa danh không đơn thuần là tên gọi của một đối tượng cụ thể mà còn ẩn sau đó là những trầm tích lịch sử, văn hóa, những yếu tố thuộc về nếp sống, phong tục tập quán của mỗi vùng miền. Sự định hình, phát triển, trường tồn hay biến đổi và mất đi của một địa danh thường gắn với một lí do văn hóa hay sự kiện lịch sử nhất định. Chính vì vậy, nghiên cứu về địa danh không chỉ có ý nghĩa về mặt ngôn ngữ học mà còn đem lại những nguồn dữ liệu dồi dào và có cơ sở cho nhiều ngành khoa học khác.

1.3. Chi Lăng vốn là địa bàn quần cư lâu đời của các dân tộc anh em cùng nhau chung sống. Đồng bào Tày, Nùng định cư sớm hơn, tạo dựng bản làng tập trung, ổn định theo nhiều dòng họ hay nhiều dòng họ bên những cánh đồng, bờ bãi, triền sông. Đồng bào các dân tộc anh em sống xen kẽ, rải rác ở các vùng đất mới khai khẩn trên triền hay dọc theo khe núi. Đồng bào Kinh sống tập trung chủ yếu ở thị trấn, ven các trục đường Quốc lộ và đường dân sinh. Mặc dù phong tục tập quán, ngôn ngữ và thời gian định cư sớm, muộn khác nhau, nhưng đồng bào các dân tộc Tày, Nùng, Kinh...ở Chi Lăng luôn nêu cao tinh thần đoàn kết, tương thân, tương ái, hiểu biết, tôn trọng và đùm

Số hóa bởi Trung tâm Học liệu – ĐHTN   1 <http://www.lrc.tnu.edu.vn>

bọc nhau. Mỗi khi có giặc ngoại xâm hay thiên tai đe dọa tàn phá, các dân tộc anh em đều nhất tề, đồng tâm đứng lên cùng chung sức đánh giặc, khắc phục thiên tai, bảo vệ làng xóm, quê hương, đoàn kết xây dựng cuộc sống. Đó là mạch nguồn văn hóa, đạo đức lễ sống của đồng bào các dân tộc ở Chi Lăng

Lịch sử Chi Lăng gắn liền với sự phát triển kinh tế - chính trị - văn hóa của các dân tộc Kinh, Tày, Nùng, Dao. Vì vậy địa danh nơi đây ghi lại những dấu ấn đậm nét của chế độ xã hội hình thành, các vị quan cai quản vùng đất này, dấu ấn của những lối sống cũng như văn hóa riêng biệt. Nghiên cứu địa danh Chi Lăng góp phần tìm hiểu cơ cấu tổ chức, phương thức sản xuất, thiết chế xã hội, và cũng như đời sống văn hóa vật chất và tinh thần của người dân địa phương thông qua các yếu tố địa danh. Việc nghiên cứu tổng thể về địa danh ở Chi Lăng sẽ đem lại những giá trị khoa học về ngôn ngữ, lịch sử, văn hóa ở địa phương nói riêng và Lạng Sơn nói chung.

1.4. Nghiên cứu hệ thống địa danh ở địa bàn cư trú của dân tộc Kinh sinh sống đã là công việc nên làm, thì vấn đề nghiên cứu địa danh ở các vùng dân tộc thiểu số sinh sống và sử dụng ngôn ngữ của họ để đặt tên địa danh lại càng là một công việc không nên bỏ qua. Hệ thống địa danh hành chính ở Chi Lăng - Lạng Sơn chủ yếu được đặt bằng tiếng Tày - Nùng. Hiện nay có một thực tế là nhiều người dân biết tiếng Tày - Nùng nhưng cũng không hiểu nghĩa của địa danh trong địa bàn họ cư trú. Đó là trường hợp các địa danh được đặt liên quan đến các tích cổ. Điều đó đã thôi thúc chúng tôi tìm hiểu vấn đề này. Mặt khác, việc nghiên cứu địa danh nơi đây còn góp phần tìm hiểu về ý nghĩa của các địa danh trong tiếng Tày - Nùng ở Chi Lăng - Lạng Sơn. Với mong muốn tìm hiểu một cách toàn diện hệ thống địa danh huyện Chi Lăng theo phương pháp nghiên cứu liên ngành để chỉ ra những đặc điểm. Cấu tạo, đặc điểm địa danh trong các định danh, cũng như chỉ ra các giá trị lịch sử, văn hóa kết tinh sau mỗi tên gọi, chúng tôi lựa chọn đề tài “ ***Địa danh huyện Chi Lăng - Lạng Sơn***” cho luận văn thạc sĩ của mình

2. Lịch sử nghiên cứu